

Əliğa Kürçaylı yaradıcılığında 2 sonetin tərcüməsi

Əmirxan XƏLİLOV
filologiya elmləri doktoru,
professor

İntibah dövrünün dahi sənətkarı Françesko Petrarkaya (1304-1374) dünya şöhrəti gətirən onun məşhur "Nəğmələr kitabı" əsəridir. Kitabda məşhur italyan şairinin 29 kanson, balada, madriqal və 317 soneti toplanmışdır. Sonetlərin hamısı əsərin baş qəhrəmanı olan Lauraya həsr olunmuşdur. İki hissədən ibarət bu kitabın ilk hissəsinin adı "Madonna Lauranın sağlığında", ikinci hissə isə "Madonna Lauranın ölümündən sonra" adlanır.

Petrarka ilk dəfə qədim Roma şairlərinin əsərlərini tədqiq etməyə başlamış və beləliklə, klassik filologiya elminin əsaslarını qoymuşdur. Lakin Petrarka yalnız filoloq deyildi. O, qədim dövrlərə ilk növbədə orta əsrlərin insan haqqında təsəvvürlərini darmadağın etmək üçün müraciət edirdi. O, demək olar ki, bütün əsərlərində qədim Romanın keçmiş böyüklüyündən söz açır, müasir İtaliyanın acınacaqlı həyatına qüssələnir.

Petrarka ədəbi-ictimai məktubları ilə Avropa ədəbiyyatında "epistolıy" janrın əsasını qoymuşsa, Lauraya həsr olunmuş iki hissədən ibarət kitabı ilə sonetə dünya şöhrəti qazandırmışdır. Onun məhəbbət lirikası, habelə vətənpərvərlik şeirləri İtaliyanın birləşməsində, azadlıq mübarizəsində əhəmiyyətli iz buraxmışdır.

Onun "Mənim İtaliyam" və "Yüksək ruh" adlı məşhur əsərləri uzun illər boyu italyan vətənpərvərlərinin mübariz çağırışları və inamlarının rəmzi vəzifəsini daşımışdır. Dante kimi Petrarka da İtaliyada genişlənmiş milli azadlıq mübarizəsinin müjdəçisi kimi tarixə düşmüşdür.

Azərbaycanın vətəndaş-şairi Əliğa Kürçaylı Petrarkanın yaradıcılığına biganə qalmamış, Lauraya həsr olunmuş sonetlər çələnginə müraciət etmişdir. Əsərdə əsasən şairin iztirablarından, onun "kədərli qəlbinin həyəcanlarından" danışılır.

Birinci hissədə şair Lauraya bəslədiyi alovlu eşqini, onun bənzərsiz, yaraşlıq vücudunu seyr etməkdən zövq alması və sevgilisinin rəhmsizliyindən çəkdiyi əzabların təsvirini vermişdir. İkinci hissədə isə Lauranın ölümündən sonrakı iztirablarını və matəm anlarını ifadə etmişdir. Bu şeirlərin humanizm duyğuları, məhəbbət və vətənpərvərlik motivləri Ə.Kürçaylının diqqətini xüsusilə cəlb etmişdir. Baxmayaraq ki, şair hələ gənc idi, lakin 1955-ci ildə o, məşhur sonetlərdən ikisini (№38 və №78) Yevgeniy Solonoviçə məxsus rus versiyasından tərcümə edib professor Əli Sultanlının məlum dərslik və müntəxəbatında (1955) nəşr etdirir.

*Мгновенья счастья на подъем ленивы,
Когда зовет их алчный зов тоски;
Но, чтоб уйти, мелькнув, - как тигр, легки.
Ясны ловить устал. Надежды живы.*

*Скорей снега согреются, разливы
Морей иссохнут, невод рыбаки
В горах закинут, - там, где две реки,
Евфрат и Тигр, влачат свои извивы.*

*Из одного истока, Феб зайдет, -
Чем я покой найду иль от врагини,
С которой ковы на меня кует*

*Амур, мой бог, дождусья благостыни.
И мед скупой - устам, огонь польни
Изведавшим, - не сладок, поздний мед!*

Ə.Kürçaylının tərcüməsində həmin sonet bu cür təqdim olunmuşdur:

*Nə qədər çətin gəlir bu səadət anları,
Qüssənin həris səsi onları çağıranda.
Pələng tək çevik olur onlar getdiyi anda,
İzləməkdən yoruldu bu rüyaları.*

*Ümidlər aldadıcı... Qar ondan tez isinər,
Zaman keçər burada quruyar dənizlər də.*

*Dəclə-Fərat çayları qıvrılıb axan yerdə,
Baliqçılar torunu dağda atar sərəsər.*

*Düşmənimin vurduğu ağır buxovlardan mən,
Azad olana qədər, rahatlıq tapanadək -
Həmin o vaxta qədər - Feb çıxar bir mənbədən.*

*Амур - мəним Allahım, xoş gün görəcəyəmmi?
Mənim odlar qurutmuş dodaqlarım söylə bir -
Bal görərmі? Gecikmiş bal da şirin deyildir.*

Kürçaylı fikri ifadə etməyə aludə olduğundan, şerin poetikliyinə tam nail olmamışdır. Buna baxmayaraq, etiraf etməliyik ki, tərcümə sahəsində hələ kifayət qədər təcrübəsi olmayan gənc şair sonetin məzmunu və ideyasını oxucusuna çatdırmağa bilməmişdir. O, vəzn və qafiyə sistemini qoruyub saxlamış, artıq söz və ya misraya yol verməmişdir. Ayrı-ayrı ifadə və söz birləşmələrinin Azərbaycan dilindəki ekvivalentini düzgün tapmış və oxucuda aydın təsəvvür yaratmağa nail olmuşdur.

Petrarkanın yaradıcılığında müstəsna yer tutan 78-ci sonetdə gözəl Lauraya olan məhəbbət hissləri incə, zərif bir şəriyyətlə ifadə olunmuşdur. Orijinala diqqət yetirək:

*Как страсть мою назвать? Не все равно ли?
Важнее, что она в себе несет.
Добро? Тогда откуда в сердце лед?
А если зло, откуда сладость боли?*

*Зачем ронцу, когда к подобной доле
Стремился сам? О драгоценный гнет,
О смерть моя, кто жизнь тебе дает?
Не я ли предпочел неволю воле?*

*Нет, видно, ничего я не пойму,
Борясь меж двух враждующих ветров
С неуправляемой ладьей моею.*

*Спасительных не вижу берегов
И не могу ответить, почему
Зимой пылаю, летом леденю.*

Fikrimizcə, Kürçaylı bu soneti özünəməxsus bir ehtirasla, coşğunluqla dilimizə çevirmişdir. Ayrı-ayrı misralar, dördlüklər (katren), habelə şerin sonundakı üçlüklər də (terset) orijinala çox yaxın bir şəkildə tərcümə edilmişdir. Şeirdəki bədii təzadlar, bədii suallar da canlı bir pafosla səslənərək dilimizin ahənginə uyğun şəkildə ifadə olunmuşdur:

*Məhəbbətdən deyildirsə, nədəndir bəs bu hərərət,
Bəs hansı bir mərzəndir canımdakı qızdırmalar?
Məhəbbətsə - bəs o nədir? Xeyirdirmi? Bu ağrılar!..
Bəlkə bu şər bir alovdur? Ah, şirindir bu əziyyət!..*

*Özüm gəldim bu aləmə, şikayətim bəs nədəndir?
Madam onun əsiriyəm, mənasızdır bu ah-vaylar.
Eşq - ölməkdir yaşadığca; hər zövqündə min ağrı var
"Ehtiraslar", "İztirablar" bir-birinin lap eynidir.*

*Yad hökmünü qəbul etdim: - könüllü? Ya məcburən?
Anlamıram ağlım çasıb; anlamıram ah bu anda, -
Təbiətin əllərində bir köməksiz qayığam mən!*

*Bir qayıq ki, sükançı da yoxdur onun sükanında...
Öz-özümlə vuruşuram xəbərim yox istəyimdən.
İstildə titrəyirəm, od tuturam qış olanda.*

Göründüyü kimi, şerin ideya-məzmunu, həmçinin poetik xüsusiyyətləri dilimizdə eyni qüvvətlə səslənmişdir. Tərcüməçinin hünəri də elə bundadır ki, o, bədii fikir çalarına, həmçinin poetik təsvir vasitələrinə riayət etmişdir. Əminliklə deyə bilərik ki, məhəbbətin iki ən gözəl nəğməkarı Petrarka və Kürçaylı bir-birini gözəl tamamlamışdır. İtaliya intibahının dahisi sayılan Petrarka məhz Əliğa Kürçaylıdan sonra Azərbaycan poeziyasına öz xeyirxah təsirini göstərmişdir. Təsədüfi deyildir ki, şerimizdə italyansayağı sonetlər meydana gəlmiş və ədəbiyyatımızın üfqləri daha da genişlənmişdir.